

photo: B. Ivančević
Courtesy of Natural History Museum Belgrade

photo: L. Renaud/Saola/Apelion Photos
Courtesy of Apelion Photos

photo: G. Ziesler/P. Arnold/Apelion Photos
Courtesy of Apelion Photos

photo: ARCTUROS/Georgios Anastasopoulos

photo: Jan-Peter Lahall
Courtesy of Jan-Peter Lahall

The production of this market was funded by WWF International

Велике звери у СР Југославији

Савесни секретаријат за републику
здравство и социјално старање
Сектор за животну средину

Министарство
за животну средину
и просторно планирање
Србије

MUSTELA - Друштво за очување дивљих животиња. Његовцева 51, 11000 Београд. Тел: 011 3442 149, Факс: 011 3442 265, e-mail: mustela@eunet.yu

Мрежа за очување великих звери на Балкану

Балканска мрежа

МРЕЖА ЗА ОЧУВАЊЕ ВЕЛИКИХ ЗВЕРИ НА БАЛКАНУ

На значај и неопходност сарадње еколошких организација за заштиту и очување живог света на Балкану је одавно указало друштво *ARCTUROS* из Грчке. Пошто се велики број популација животиња налази на граничним подручјима Албаније, Македоније (БЈР), Бугарске, Југославије и Грчке, и пошто животиње не препознају националне границе, било је неопходно успоставити дијалог са националним институцијама и релевантним НВО у суседним земљама. Циљ овог контакта је био организовање, координација и примена различитих активности пре свега ради заштите мрког медведа.

Дакле, 1994. године започела је билатерална сарадња друштва *ARCTUROS* са бугарском НВО *Wilderness Fund* ради праћења кретања медведа радиотелеметријом на Родопским планинама, дуж грчко-бугарске границе. Убрзо затим следила је истраживачка посета Албанији и Македонији где су направљени први контакти са НВО и националним институцијама.

Године 1996. започети су први пројекти скретања пажње јавности и формирана је »Мрежа за очување медведа на Балкану«. Исте године одржан је мултилатерални састанак у Нимфеону, Грчка,

на којем су учествовали представници различитих НВО, министарстава и локалних власти.

Током година које су следиле Мрежа се ширила, уз реализацију два нова пројекта и уз велики број активности у свим земљама. Године 1998. одлучено је да се промени име мреже у »Мрежа за очување великих звери на Балкану«, уз употребу скраћенице »Балканска мрежа« (*Balkan Net*). Осим медведа, одлучено је да се активност прошири и на друге врсте звери које су угрожене или су под ловним притиском, а којима је такође неопходна заштита и очување (вук, рис и шакал). Током 1998. године и представници СР Југославије су постали чланови Мреже.

Главне активности Балканске мреже укључују умрежавање, научна истраживања, едукацију и подизање пажње јавности. Већина ових активности се остварује симултано у свакој од наведених земаља, као и реализација одговарајућих пројеката за очувања врста.

Данас Балканска мрежа садржи 21 НВО из пет балканских земаља и одржава чврсте везе с националним институцијама, универзитетима, природњачким музејима и међународним организацијама.

Потреба очувања великих звери у Европи и на Балкану

Иницијатива за велике звери у Европи
Large Carnivore Initiative for Europe - LCIE

»Очувати и обновити популације великих звери које су интегрални део различитих екосистема и предела широм Европе, у коегзистенцији са човеком.«

Акциони планови за очување великих звери у Европи су припремљени у оквиру *Иницијативе за велике звери у Европи (LCIE)*, волонтерске експертске организације формиране 1995. године и помогнуте од стране Светског фонда за природу (WWF). Акциони планови били су разматрани и одобрени у Савету Европе и од стране секретаријата и радних тела Бернске конвенције. Они садрже значајне информације о статусу врста, као и корисне препоруке и смернице за њихово очување и газдовање. Посебно су дати подаци за сваку европску земљу, укључујући СР Југославију. Активности у оквиру Балканске мреже су у складу са циљевима и деловањем *LCIE*. Због посебног, другачијег стања балканских популација великих звери и њихових станишта у односу на ситуацију у осталим европским земљама, активност партнера у оквиру Балканске мреже је од круцијалног значаја за разумевање специфичности на нашем поднебљу.

A LARGE
CARNIVORE
INITIATIVE
FOR EUROPE

Ова брошура садржи сажете податке о великим зверима у СР Југославији - медведу, вуку и рису (врстама обухваћеним европским акционим плановима), али и шакалу. Она је један од резултата кооперативног међународног пројекта »Балканска мрежа II« (*Balkan Net II*). Циљ је био установити ареале поменутих врста, стање њихових популација и станишта, проценити степен угрожености, али и обавестити о томе ширу и стручну јавност у свим балканским земљама.

Мрки медвед

Ursus arctos

Биологија / екологија

Највећи је сисар Балкана. Мрко, густо крзно, кратке заобљене уши, кратак реп и здепасто тело, основне су карактеристике овог само наизглед незграпног сисара. Живи у старим мешовитим и листопадним шумама прашумског типа, далеко од човека. Храни се претежно биљном храном, бобицама, травама, али и лешинама животиња, па и усевима, нарочито кукурузом и воћем. У брлогима просечне величине око 2 m³ проводи зиму у зимском сну, а лети се у њима повремено сакрива од врућине и узнемиравања. Пари се од маја до јула, при чему имплантација касни 4 до 7 месеци. У јануару или фебруару коте се 1 до 3 младунца, који напуштају брлог тек после 4 месеца, а с мајком остају 2 до 3 године. Животни век медведа је око 30 година.

Распрострањење

Везано је за присуство адекватних станишта у западној, југозападној и јужној Србији (укључујући Косово), северној и источној Црној Гори. Мали број јединки преостао је у источним и централним деловима Србије, где је њихово одржавање потпомогнуто повременим имиграцијама из суседних предела Румуније и Бугарске.

Статус

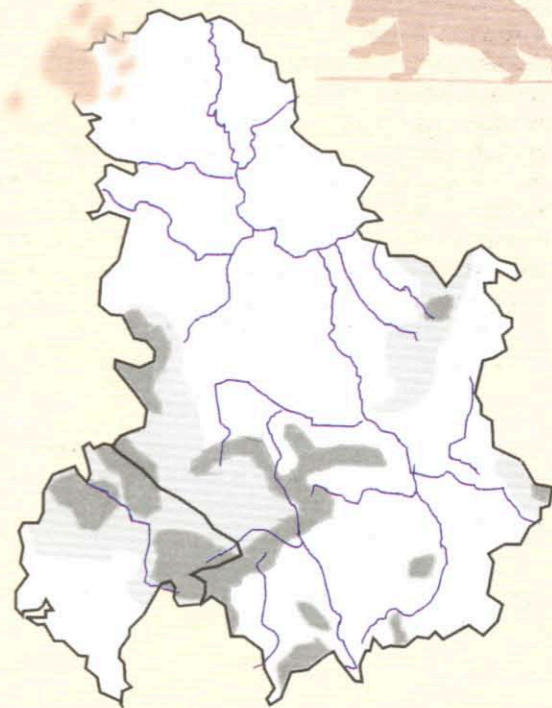
На основу теренских истраживања и ловних статистика процењено је да популација у нашој земљи броји око 230 јединки. У затвореништву су се 1998. године налазиле 22 јединке. Популациони тренд процењен је као опадајући. Законом о ловству заштићен је ловостајем, али се одстрел може вршити само уз посебну дозволу ресорног републичког министарства. Ловостај за одрасле примерке траје од 16. маја до 30. септембра, а за младунце до 2 године старости преко целе године. Посебном одлуком ресорног министарства од марта 2002. године медвед је заштићен ловостајем преко целе године у Републици Србији. Актуелне уредбе о заштити природних реткости у обе републике за сада не обухватају ову врсту.

Угроженост

Основни угрожавајући фактори су, у првом реду, нестанак и расцепканост станишта, криволов, али и држање у заробљеништву (нарочито појава мечкарења и све последице које она са собом носи - убијање женке, злостављање младунаца).

Препоруке

Хитно мењање статуса заштите, стриктна примена санкција против криволова и држања у заробљеништву (мечкарења), израда националног акционог плана за очување и националне стратегије одрживог газдовања врстом.

Вук

Canis lupus

Биологија / екологија

Највећи је дивљи представник породице паса у Европи. Усправне шпицасте уши, хладан поглед и живот у чопору су основне карактеристике вука. Претежно живи у старим мешовитим и листопадним шумама у побрђу и на планинама, али се лако адаптира на све типове сувоземних станишта. Велики је опортуниста по питању хране. Плен су му претежно папкари, зечеви, глодари, птице и лешине, при чему од већих сисара радо лови срндаће, јелене, дивље свиње и домаћу стоку, чак и псе. У случају недостатка хране посећује смећлишта. Период паровања је у фебруару или марту, а коти у априлу или мају. Легло садржи 3 до 7 младунца, које подижу оба родитеља. Са 2 месеца старости младунци се осамостаљују, али остају у чопору наредне године. Максимални животни век вука је око 17 година.

Распрострањење

Широко је присутан у нашој земљи. Најмање га има у Војводини, само у јужном и југоисточном Банату. У осталим крајевима је присутан, али изузетно ретко у низијским и гушће насељеним подручјима. Избегава присуство човека, али, принуђен на исхрану у његовој близини вешто избегава контакт.

Статус

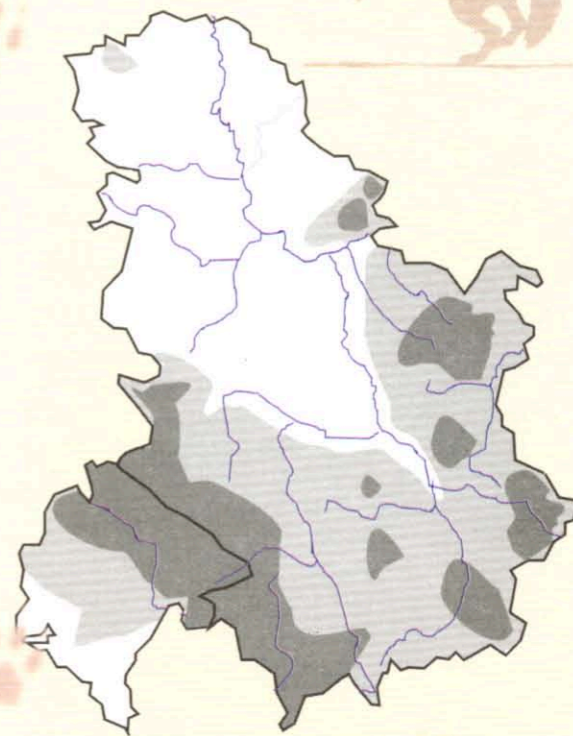
Популација у СР Југославији процењена је на око 1000 јединки. Популациони тренд оцењен је као стабилан. На територији Војводине је заштићен актуелним законским актима о лову и заштити природних реткости, док је на преосталом простору Србије и целој Црној Гори сврстан у категорију незаштићених врста. Новим актом о заштити природних вредности у Србији предвиђено је активно газдовање популацијама ове врсте.

Угроженост

Основни фактори угрожавања су у првом реду нестанак и расцепканост станишта, прогањање, илегално тровање и прекомерни одстрел. Вука прогањају и лове због знатних штета које причињава стоци и ловној дивљачи. Упркос томе, популација ипак опстаје у релативно стабилном броју.

Препоруке

Мењање статуса заштите, активно газдовање, формирање националног експертског тима, стални мониторинг стања популације, израда националног акционог плана за очување.

Шакал

Canis aureus

Биологија / екологија

По изгледу је сличан вуку, али је од њега знатно мањи. Живи у низијским и брдским травнатим пределима са жбуњем, трш ацима, као и на ивицама ритова, а тако е и у антропогено измењеним пределима под културама. Сваштојед је, храни се глодарима, младунцима папкара, птицама, инсектима, во ем, лешинама животиња и јестивим убретом. Пари се у проле е, а коти лети. У леглу обично буде 2 до 3 младунца, понекад чак 9. Младунци из брлога излазе после 3 недеље, а осамостаљују се после 8 недеља старости. Максимални животни век шакала је око 16 година.

Распрострањење

Живи у Срему, источној, североисточној и јужној Србији, док је популација у приморским деловима Црне Горе посебно одвојена. Овакав ареал одговара претпоставци да на ширем простору шакал избегава преклапање са ареалом вука, односно да у пределима где се ареали преклапају до изражаја долази висинска зонираност. Шакал заузима ста-

ништа на нижим надморским висинама, нарочито у низијама и речним долинама.

Статус

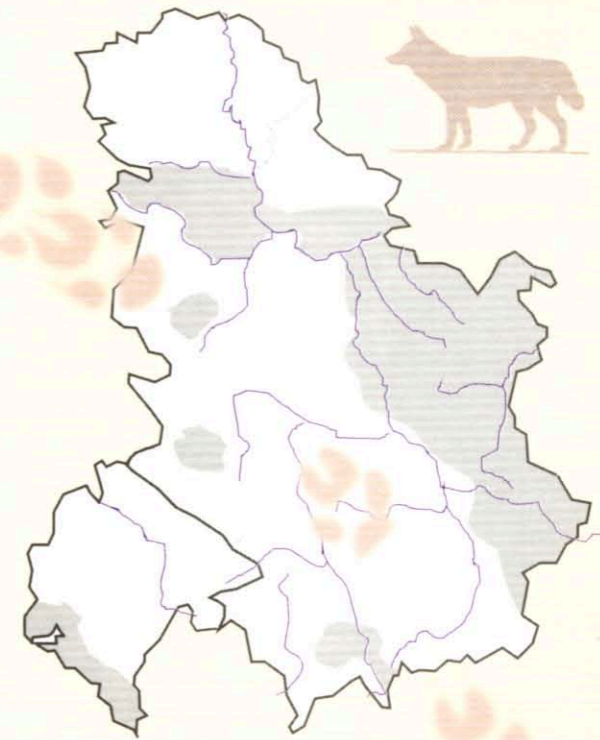
Подаци о бројности популација шакала у СР Југославији не постоје и веома их је тешко проценити. Популациони тренд може се означити као узлазни, али само у појединим деловима ареала. Према актуелном закону о ловству сврстан је у незаштене врсте, с могућношћу утвривања ловаца у случају угрожености опстанка.

Угроженост

Иако је изложен сталном одстрелу, актуелни статус указује на релативно повољне услове за очување и опстанак популација. Штете на стоци и дивљачи још увек немају епитет алармантних.

Препоруке

Перманентни мониторинг, израда акционог плана за очување и газдовање.

Рис

Lynx lynx

Биологија / екологија

Највећи је представник породице мачака у нашој земљи. Риђе крзно са тамним пегамма, кићанке на врховима ушију, квадратичан изглед тела и кратак реп су препознатљиве карактеристике риса. Живи у буковим, храстовим и другим листопадним шумама, али такође и шибљацима у клисурама и у каменитим пределима. Храни се претежно мањим сисарима и птицама, али и срнећом дивљачи и младунцима дивокоза. Пари се у јануару или фебруару, коти у априлу или мају. У окоту буде 2 до 3, понекад 5 младунаца, који напуштају брлог после 4 месеца. Они уз мајку остају 12 месеци. Животни век риса је око 15 година.

Распрострањење

Припадници балканске популације, која живи у северној, североисточној и источној Црној Гори и југозападној Србији, распрострањени су у брдским и планинским пределима од 550 до 2500 m н. в. у ретко насељеним шумама и шумама на камењарима. Припадници карпатске популације, присутни у источној Србији и југоисточном Банату, налажени су у брдско-планинским шумским пределима, али и низинским шумама од 110 до 1000 m н. в. У новије време, у западној Србији постоји неколико налаза припадника популације још неутврђеног порекла.

Статус

Бројност балканске популације процењена је на око 30 јединки, али постоји бојазан да је тренутна бројност још нижа. Бројност припадника карпатске популације је у порасту и процењује се на око 40 јединки. Популација у западној Србији броји 3 до 6 јединки. У нашој земљи рис је потпуно заштићен законским актима о лову и заштити природних реткости.

Угроженост

Основни угрожавајући фактори су убијање, у првом реду криволов, хватање у замке, страдање на путевима и тровање, респективно, а такође и нестанак, деградација и расцепканост станишта. Значајан фактор је и неадекватно ловно газдовање у појединим ловиштима, које за последицу има ниску бројност врста дивљачи важних у исхрани риса. Иако су забележене, штете на стоци и дивљачи у нашој земљи немају значајнијих размера.

Препоруке

Формирање националног експертског тима који би функционисао координисано са сличним тимовима суседних земаља, интензивирање истраживања, стриктна примена санкција против ловокрађе и израда националног акционог плана за очување.

